

Erciyes Dağı'nın Eteklerinde Mamur Bir Şehir Kayseri

– M.Nihat Malkoç · 02 Haziran 2023

M. NİHAT MALKOÇ

Geniş cadde ve sokaklarıyla bulvarlar şehridir Kayseri.

Anadolu'nun tam ortasında dimdik ayakta duran bir tarih, kültür ve sanayi kentidir Kayseri. Binlerce yıllık tarihine nice şeref sayfaları sığdırmıştır bu mamur ve mağrur şehir. Akkışla, Bünyan, Develi, Hacılar, İncesu, Kocasinan, Melikgazi, Pınarbaşı, Sarıoğlan, Sarız, Tomarza, Yahyalı, Talas, Özvatan, Felahiye ve Yeşilhisar olmak üzere tam on altı ilçenin kadim beyidir. Başkent Ankara ve Konya'dan sonra İç Anadolu'nun en büyüğü odur.

Şehrin adının Latince "Caesarea", Yunanca "Kaysaria" biçiminden Türkçeleştirildiği kanaati yaygındır. Şehrin güney kısmında yer alan Erciyes, ülkemizin beşinci yüksek dağıdır. Kayseri'nin sırdaşı olan bu heybetli dağ, kış sporları için önemli bir merkezdir.

Kültepe'deki Kaniş Höyüğü'nde bulunan yazılı belgelere göre Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden birisidir Kayseri. Burada yerleşik hayat, tahminlere göre milattan önce üç binli yıllarda başlamıştır. En parlak dönemini Selçuklular zamanında yaşamıştır Kayseri. Şehirdeki Selçuklu eserlerinin büyük bir yekûn teşkil etmesi bunun en büyük delilidir.

Argaios'un eteklerinde asırlardır soluklanan Kayseri'nin üzerinden sayısız medeniyetler geçmiştir. Tarihî İpek Yolu üzerinde yer alan bu ak topraklar Asurlulardan Hititlere, Friglerden Selçuklulara kadar onlarca medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Selçukluların ardından bölgeye İlhanlı, Eratna, Danişment, Dulkadiroğulları ve Osmanlı hakim olmuştur. Kültepe Höyüğü, Soğanlı Harabeleri, Fraktin Kaya Yazıtları, İmamkulu Anıtı, Taşçı, Gereme ve Erdemli Harabeleri şehrin geçmişinden önemli izler taşır.

Bulvarlar şehridir Kayseri. Geniş cadde ve sokaklarıyla, üzerinde dolaşanların ufkunu da genişletir bu güzide şehir. Hafif raylı sistemiyle modern bir şehir görünümündedir. Medeniyet coğrafyamızın sayılı mekânlarından bu şehir. Nice tarihî mekâna tanıklık eder bu topraklar. Her nereye nazar eyleseniz tarih orada dile gelir. Kapalıçarşı geçmiş zamana götürür ziyaretçilerini. "Hem ziyaret hem ticaret" deyişi burada hayatın bir gerçeğine dönüşür. Ülkemizin en zengin mutfaklarından Kayseri mutfağı. Kayseri mutfağında pastırma, sucuk ve mantı başı çeker. Saymakla bitmez birbirinden lezzetli yemekleri.

Zaman ve mekân(lar) arasında bir köprüdür Kayseri...

Zaman ve mekânlar arasında bir köprüdür Kayseri. Tarihî özellikleriyle ön plana çıkan Tekgöz Köprüsü, Kuruköprü Kemerli, Şahruh Köprüsü ve Çokgöz Köprüsü geçmişten haber vermektedir üstünden geçenlere. Kayseri'ye gidip de Selçuklu Müzesini, Etmografya Müzesini, Yaman Dede Camii'ni, Bürüngüz Camii'ni, Yaman Dede Konağı'nı, Mimar Sinan Evi'ni, Koca Mustafa Paşa Kervansarayını, Karatay Han'ı görmeden dönmek olmaz.

Kayseri tabiatın bütün cömertliğiyle kendini sergilediği doyumsuz bir şehirdir. Kapuzbaşı Şelaleleri bu fikrimizi doğrular niteliktedir. Öte yandan Yeşilhisar Soğanlı Vadisi gözlere ve gönüllere adeta bayram yaşatır. Sultan Sazlığı Milli Parkı onu aratmaz doğrusu. Yamula Barajı sıcakların doruğa çıktığı temmuz ve ağustos aylarında bile içimizi serinletir.

Malum olduğu üzere 20. yüzyıl başında, Sultan II. Abdülhamit tüm büyük şehirlerde birer saat kulesi ve muvakkithane yapılması için ferman yayınlamıştı. Kayseri Saat Kulesi de bu fermanın sonucu olarak 1906 yılında inşa edilmiştir. Söz konusu Kayseri Saat Kulesi'nde zaman durmuştur sanki. Öyle de geçen zamana tanıklık etmektedir lisan-ı hâliyle.

Tarihe şahitlik eden Kayseri, Develi ve Melikgazi Kaleleri, şehrin sınırları içerisinde yer alan belli başlı kadim kalelerdir. Sultanhanı, Karatay ve Merzifonlu Kervansarayları bugün de, bir zamanlar şehrin hakimi olan Selçuklu'nun ihtişamını yansıtmaktadır. Tarihî İpek Yolu üzerinde yer alan Kayseri'de Bedesten, Kapalıçarşı, Pamuk Hanı, Vezir Hanı, Merzifonlu Çarşısı bu şehrin ticaretine hizmet etmiş önemli hanlar ve çarşılarıdır.

Malum olduğu üzere Osmanlılar zamanında yapılan kapalıçarşılar arasında İstanbul Kapalıçarşı'dan sonra en büyüğü olarak kabul edilen Kayseri Kapalıçarşısı, tarihinde birkaç defa yangınlarla büyük zarar görmüş olsa da bugün hâlâ dimdik ayakta durmaktadır. Zira 1987-1991 yılları arasında bütünüyle ele alınarak eski Osmanlı mimarisi tarzında yeniden yapılmıştır. Bir üretim ve ticaret şehri olarak ün yapan Kayseri'nin kalbi Kapalıçarşı'da atar.

Büyük Türk seyyahı Evliya Çelebi'nin gözüyle Kayseri

Büyük Türk seyyahı Evliya Çelebi, Şam'a düzenlediği bir seyahatin dönüşünde 1649 senesinde Kayseri'ye de uğramıştır. Kayseri hakkında Evliya Çelebi'nin verdiği bilgiler Seyahatname'nin üçüncü cildinde mevcuttur. Evliya Çelebi, bundan 367 yıl önce, Kayseri'deki sosyal hayat ve şehrin genel hususiyetleri hakkında birbirinden önemli bilgiler vermiştir. Ona göre Kayserililer ticarete verdikleri önem kadar eğitime de önem vermişlerdir. Tarihî "Çifte Medrese Hacı Kılıç Medresesi, Hunat Hatun Medresesi, Köşk Medrese, Sahabiye Medresesi, Güllük Medresesi, Merzifonlu Medresesi, Seraceddin Medresesi, Hatuniye Medresesi ve Avgunlu Medresesi" gibi eğitim kurumları bunun somut delilidir.

Dünyaca tanınan büyük seyyahımız, Erciyes Dağı'nın eteklerinde kurulu olan Kayseri'nin havasını koklayan kişilerin cennet rüzgârı koklamış gibi olduklarını söyleyerek bu şehrin munis havasına vurgu yapar. Evliya Çelebi yine bu şehirle ilgili olarak: "Bu şehirde yaz ve kış kar yağar, toprak sulanır. Yetmiş yedi çeşit tahıl ve sebze yetiştirilir." der.

Evliya Çelebi, manevî şahsiyetleriyle bilinen Kayseri'nin bu yönüne de vurgu yapar. Büyük seyyahımız söz konusu şehrin manevî mimarları arasında, bugün birçoğunu tanımadığımız şu isimleri sıralar: "Seyyid Burhaneddin Muhakkik-i Tirmizî, Muhammed Hanefî bin Emirü'l-Müminin, Şeyh Rükneddin Sincanî, Şeyh Evhadüddin Kirmânî, Şeyh Şerefüddin Musûlî, Şeyh Hasan Kayserî, Şeyh Seyyid-i Şerif, Şeyhül-Himmetü'l-Hulvânî, Şeyh Rûzbehan Baklî, Şeyh Nurbahş Kâmurânî, Şeyh Molla Tatar, Hazret-i Davud u Kayserî, Sultan Melik Mehmet Gazi, Şeyh İbrahim Tennuri, Arslan Dede, Şeyh Fethullah-ı Tennuri, Şeyh Ahmet Tiyrânî, Şeyh Hazret-i Hâmid İbn Musa el Kayserî, Abdi Dede..."

Tarihin nabzı atar Kayseri'nin dört bir köşesinde

Kayseri bir kümbetler ve türbeler diyarıdır. Ali Cafer Kümbeti, Gevher Nesibe Kümbeti, Hasbek Kadı Kümbeti, Döner Kümbet, Han Kümbet, Köşk Kümbeti, Sırçalı Kümbeti bunlardan bazılarıdır. Hunat Hatun Türbesi, Zeynel Abidin Türbesi, Dev-Ali Türbesi, Emir Ali Pişrev Türbesi, Hızır İlyas Türbesi, Melikgazi Türbesi, Şeyh Tennurî Türbesi, Kutluğ Hatun Türbesi ve Seyyid Burhaneddin Türbesi, bu türbelere örnek teşkil eder.

Yukarıda belirttiğimiz gibi Mevlâna'nın hocalarından biri olan Seyyid Burhaneddin Muhakkik-i Tirmizî Hazretleri(1165-1244)'nin türbesi de buradadır. Yolumuzu aydınlatanlardan biri olan bu yüce şahsiyet, Kayseri'nin manevî mimarlarından biridir.

Mimar demişken gerçek manada abidevî eserler inşa eden, taşları konuşuran Kayserili büyük mimar, Mimar Sinan'ı da unutmamak gerekir. Osmanlı topraklarını birbirinden güzel camilerle süsleyen bu büyük mimar, Kayseri'nin yetiştirmiş olduğu çok mühim bir değerdir.

Anadolu'nun görülmeye ve yaşanmaya layık topraklarının başında gelir Kayseri. Sevginin, paylaşmanın ve umudun nabzı atar bu şehrin cadde ve sokaklarında. Bereketli toprakları vardır bu kadim şehrin. Kayseri Bağlarında yetişen mahsuller toprağın cömertliğinin ispatı gibidir. Bir tohuma neredeyse bin ürün alırsınız bağlardan ve bahçelerden.

Kayseri'de günümüze ulaşan tarihî camiler genellikle Danişmentliler ve Selçuklular zamanında yapılmıştır. "Gülük Camii, Hacı Kılıç Camii, Han Camii, Lale Camii, Sivasî Hatun Camii(Develi Ulu Camii), Bünyan Ulu Camii, Cami-i Kebir ve Hunat Camii gibi mabetler Selçuklu döneminden kalma kadim eserlerdir. Bunun istisnalarından birini teşkil eden Kurşunlu Camii, Osmanlılar zamanında yapılmış en önemli eser olarak dikkati çekmektedir. Kurşunlu Camii, aynı zamanda bir Kayserili olan Mimar Koca Sinan'ın eseridir.

Anadolu'nun en eski camileridir ulu camiler. Ulu camiler bir anlamda o şehrin yüreğinin attığı yerdir. Sosyal, dinî ve ticarî hayat onların etrafında şekillenir. Özellikle cuma namazı için bu camiler tercih edilir. Bir anlamda özel bir yere ve konuma sahiptirler. Türkiye'de toplamda 118 tane bulunan ulu camilerden biri de Kayseri'dedir. Kayseri Ulu Camii de şehrin şah damarı konumundadır. Kayseri'nin göz kamaştırıcı mabetlerinden biridir Ulu Camii... Bu kutlu mabet, 1134-1143 yılları arasında Danişmentli Melik Mehmet Gazi tarafından inşa ettirilmiştir. Bu görkemli mabet dikdörtgen planlıdır. Kırk iki kemerlidir.

Kayseri'de ticarî ve sosyal hayat bu camii etrafında şekillenmiştir. Ulu Cami, Kayseri şehir merkezinde, Kapalıçarşı'nın yanında yer almaktadır. Ulu Cami olarak bilinmekle beraber değişik kaynaklarda "Cami-i Kebir" veya "Sultan Camii" olarak da anılmaktadır.

Hunat Hatun Camii ve Külliyesi

Tarihî eserler şehirlerin tapusu hükmündedir. Onlar dünle yarın arasında köprü vazifesi görürler. Tarihî eserlerden yoksun şehirler, nüfus olarak(kemiyet olarak) büyük olsalar da manevî büyüklüğe erişemezler. Tarihî eserler şehirlerin hüviyet cüzdanı gibidir. Bütün tarihî şehirler gibi Kayseri'nin de bir hafızası vardır. Yarının Kayseri'si bu bellek üzerine kuruludur. Şehrin kimliğinin muhafaza edilmesi onun gücüne güç katmaktadır. Kayseri'nin tarihî dokusunu oluşturan eserlerin başında Hunat

Hatun Külliyesi gelmektedir. Bu kadim eser, Anadolu Selçuklularının ilk külliyesidir. I. Alaeddin Keykubad'ın eşi ve II. Gıyaseddin Keyhusrev'in annesi Mahperi Huand (Hunad, Hunat) Hatun tarafından 1238 tarihinde şehrin orta yerinde yaptırılmış olan külliye cami, medrese, hamam, türbe ve imareten oluşmuş tarihî yapılar manzumedir. En önemli kısımları cami ve medresedir.

Günümüzde de dimdik ayakta kalmayı başaran külliyenin en önemli kısmı olan Hunat Camii'nin inşaatı, kapılarının üzerindeki kitabelere bakılırsa 635 yılının Şevval ayında (Haziran 1238) tamamlanmıştır. Selçuklu döneminde "Huvand" unvanı Selçuklu saray ailesine özel bir unvan olarak verilmektedir. Mahperi Hatun da bu unvanı kullandığı için Cami Huvane'dan Türkçeleşerek "Hunat Camii" olarak adlandırılmıştır. Dikdörtgen planlı bu güzel mabet, Kayseri'nin Selçuklulardan günümüze gelen en büyük camiidir. Dikdörtgenin kısa eksenini doğrultusunda 8, uzun eksenini boyunca 10 kemer aralıklarına bölünmüştür. Dört köşe ayaklar kemerleri tutmaktadır. Kırk sekiz büyük ayaklarla beslenen kemerler üzerine oturtulan tavan tonoz şeklindedir. Ortadaki kubbesi daha sonra yapılmıştır. Caminin Kitabesinde ise şöyle denilmektedir : "Bu mübarek mescidin yapılmasını, Fetihler babası, dünya ve dinin yardımı ve emanı, Keykubad'ın oğlu, Keyhüsrev zamanında, yüksek mertebe sahibi zahide, salih, dünya ve dini safvetti, hayırların öncüsü, büyük valide emretmiştir."

Hunat Camii'nin ana ve orijinal giriş kapıları doğu ve batı yönündeki taç kapılardır. Sonradan açılan kuzey kapısı ile üç girişi olan caminin kuzey-güney ekseninde on bölümü bulunmaktadır. Ana kapı batıdadır. Bu kapının girişte sol tarafında, caminin kuzey ucunda, Mahperi Hatun'un türbesi bulunmaktadır. Caminin orijinal Selçuklu minaresi bulunmamaktadır. Zira klasik Selçuklu mimarisinde minare yoktur. Batı taç kapısı üzerinde yer alan minber, minare ve yine batı taç kapısına dayanan büyük bir minare daha bulunmaktadır. Büyük taş minare Sultan II. Abdülhamid tarafından 1900'de yaptırılmıştır. Taç kapının üzerindeki minber-minare ise altı ayaklı, altıgen gövdeli, üstü ve külahı kare planlı zarif bir eserdir. 1727'de yapılan onarım esnasında yapıldığı tahmin edilmektedir.

Bütün Selçuklu camilerinin içi, genelde mihrap ve minber hariç, süslemesizdir. Hunat Hatun Camii'nde de mihrap en önemli unsurlardan birisidir. Mukarnaslı mihrap geometrik örgülerle çevrelenmiş, istiridye kabuğu şeklinde motiflendirilmiş üç nişten oluşmuştur. Her iki yanında ise döner mermer sütunlar vardır. Caminin bir diğer özelliği de minberidir. Çivisiz geçme künde-kâri tekniği ile geometrik motifli parçalardan kurulmuştur. Bu dekoratif panolar arasında uzun bordürler halinde çeşitli ayet ve dualar yer almaktadır. Çift kanatlı kapısı ve korkulukları oyma kafes işçiliğinin zarif örnekleridir. Bunlar mabede ayrı bir güzellik katar.

Bir açık hava müzesini andıran Kayseri, hiç uyanmak istemediğimiz bir uykuda gördüğümüz efsunlu bir rüyadır. Susayanlara can suyudur. Türkiye'nin talihi ve tarihidir.